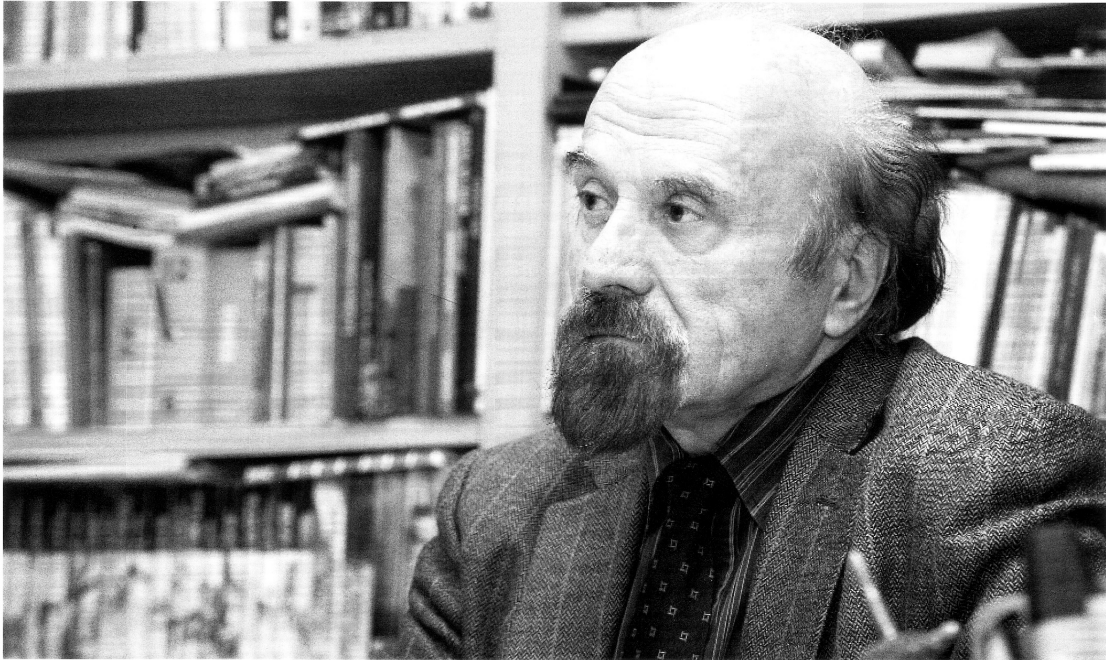

SABADELLENCES

Semblança Josep M. Galofré Domingo

text: Pere Font i Grasa

fotografies: Imma Mas

El 16 de maig de 2007, l'Assemblea General de les Nacions Unides proclamava 2008 com Any Internacional de les Llengües. Avui en dia més de la meitat de les aproximadament 6.000 llengües que es parlen poden desaparèixer segons la UNESCO. La diversitat només serà possible si es garanteix la supervivència dels idiomes sense atendre al seu nombre de parlants o al pes polític i econòmic que tinguin.

De totes les llengües del món, les africanes i asiàtiques representen al voltant del 64%; les del continent americà un 15% i les del Pacífic, un 18%. Europa només un 3% dels idiomes. Arreu del món la meitat de les llengües es concentra en vuit estats: Papua Nova Guinea (832), Indonèsia (731), Nigèria (515), Índia (400), Mèxic (295), Austràlia (268) i Brasil (234). Definitiu: Segons la UNESCO cal recordar que cada 15 dies mor una llengua.

Temps era temps en la Polònia ocupada per la Rússia tsarista, el metge Llàtzer Ludoviko Zamenhof va crear la llengua de la fraternitat mundial: Esperanto. Fill de pares jueus vivia a Bialystok habitada per polonesos, bielorrussos, russos blancs i jueus. Els tsaristes van tancar la Universitat Polonesa de Varsòvia i la substituï per la Universitat russa. A Bialystok també hi vivien grups de parlants

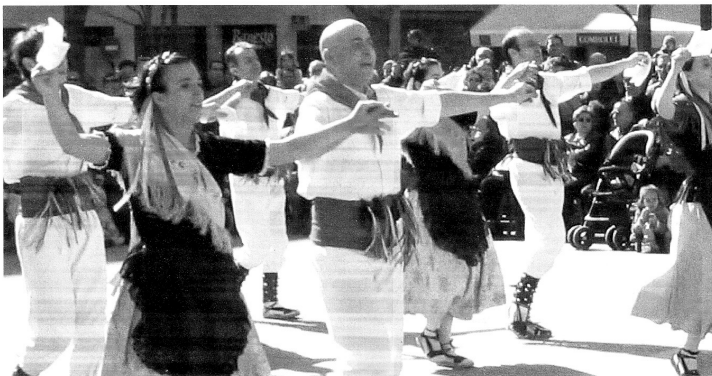
de llengua alemanya. Per aquesta raó, Zamenhof va aprendre de ben jove varies llengües: el rus que era la oficial, el polonès, l'alemany, i el jiddisch (llengua comuna dels jueus de procedència germànica); i a la sinagoga, l'hebreu. La diversitat separava famílies d'un mateix poble i d'ací sorgeix la seva idea de crear un nou idioma fraternal. Després de donar-li no poques voltes, ja com a metge oftalmòleg a Vejseje (Lituània) reprenqué el projecte de l'Esperanto que culmina l'any 1888. El 1894 es publica l'Universala Votaro, el primer diccionari universal esperantista, amb traducció de les paraules en cinc idiomes.

Teníem personatges on escollir per

MÚSICA

En quant a la música, recorda F. Maspons, que antigament s'usava el sac de gemecs. Cap a l'any 1850, a Ripollet s'usaren per primera vegada instruments de corda i es va anar ampliant, al llarg del temps, amb instruments de vent.

F. Maspons recordava que abans (suposem que a principi del segle XIX) no hi havia gaire bé cap poble del Vallès que no tingués la seva Colla, i alguns dues i tres. Però, en algunes poblacions com ara Sabadell, ja s'havia perdut aquesta tradició.

F. Maspons, finalment, resumia els trets característics del Ball de Gitanes del Vallès. La indumentària pròpia de les gitanes, en els homes era la jaqueta i pantalons negres o bé els pantalons blancs i curts fins al genoll a l'estil de saragüells (àrabs); també era propi dels homes el barret de copa alta amb l'ala entregirada amb un plomall vermell, més alt que el barret, i rematat de groc; una banda o cenyidor i una faixa vermella, i finalment, els camals o calçons amb cascavells. En les noies es distingia el mocador a l'espatlla "a lo gitanesc"¹, i el predomini de flocs i llaços de colors vius. La música més apropiada era la del tamborí i el sac de gemecs. També eren molt típics els personatges que hi sortien, com el Vell i la Vella, els Diablots i el Capità.

Per saber l'origen del ball, F. Maspons feia referència al llibre de Cervantes "La Gitanilla" on es parla d'una dansa que té similituds amb el Ball de Gitanes del Vallès. A més els llaços de colors vius i els personatges que apareixen en el ball, formen una sola família o tribu el que fa pensar que és una festa importada pels gitanos.

El 1884, a Sabadell, ja no es ballava el Ball de Gitanes del Vallès, que s'havia perdut feia alguns anys, segons ens explica F. Maspons. Però, un altre autor, Marian Burgués ens explica en el seu llibre "Sabadell del meu record, cinquanta anys d'història anecdòtica local" publicat per primera vegada el 1929, que a Sabadell es ballaven gitanes el dilluns de Carnestoltes, Segons M. Burgués, el dilluns, hi havia ballades de gitanes a la Plaça, davant de S.M. Carnestoltes, amb les colles de gitanes de Ripollet, Sentmenat, Castellar i les de Sabadell, ensenyades pel mestre d'aquest ball, l'adrogueret del carrer de St. Honorat. A la Plaça es muntaven bastides amb taulons i antenes i per un ral es podien veure les ballades des d'un punt alçat. Les entrades de colles a ballar, amb el diabló al davant fent petar les xurriaques i cridant la colla d'on era, animaven els vilatans i forasters de cada poble que seguïen la seva colla.

Un altre autor que ens fa referència del Ball de Gitanes del Vallès és Joan Amades en el *Costumari Català* publicat l'any 1950. Aquest situa el Ball de Gitanes en el Vallès en l'època de Carnestoltes. Segons Amades el Ball de Gitanes tenia tota una simbologia de culte al geni, tot i que no quedava massa clar qui n'era el personatge prominent. Amades fa al·lusió al capità, als diablots,

al vell i la vella i, fins i tot, als nuvis com a personatges més importants.

El Ball de Gitanes del Vallès, com a dansa viva que és, ha anat evolucionant. La música, el vestuari, les figures del ball no són les mateixes a les que ens feien referència els diferents autors anomenats. Però el que no ha canviat és el seu esperit carnavalesc i les seves arrels vallesanes.

Actualment, el Ball de Gitanes del Vallès és ballat per Colles de Gitanes, que es dediquen exclusivament a la difusió del mateix, o bé per Esbarts dansaires que el tenen dins el seu repertori de danses. Sigui com sigui, el Ball de Gitanes del Vallès ha mantingut l'esperit alegre, festiu dels seus orígens.

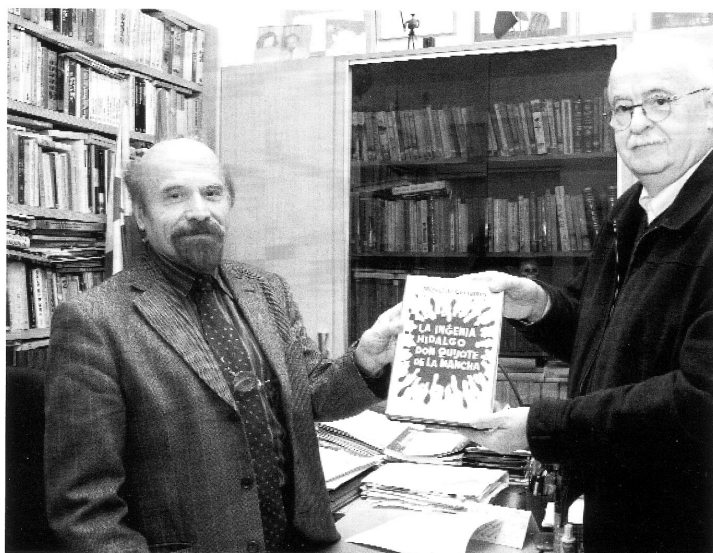
A Sabadell, no existeix cap Colla de Gitanes però l'Esbart Sabadell Dansaire, mantenint la tradició de molts segles, cada diumenge de Carnestoltes, davant de l'Ajuntament de Sabadell, mostra a tot el públic assistent quin és el ball de la nostra comarca, el que destaca el nostre tarannà alegre, el nostre bon humor. Hi manquen els personatges com els diablots, el vell i la vella però s'ha mantingut la parella dels nuvis de davant. Les parts en que es divideix el ball també han canviat. Podem parlar, doncs, del pas doble d'entrada i de sortida, dels xotis, de les catxuxes, de les jotes i de les contradanses. La música tampoc és amb sac de gemecs sinó que els temps més moderns ens han dut a la cobla. S'han mantingut alguns trets característics del vestuari del qual ens feia referència F. Maspons. Els nois porten camals amb picarols i pantalons blancs i les noies porten un mocador a l'estil "gitanesc" i llaços de colors vius.

Malgrat tots els canvis que el temps ha portat i que ha fet evolucionar el Ball de Gitanes del Vallès, el seu esperit no ha canviat. Segueix essent una gran festa.

¹ mocador que es creuava des d'una espatlla a la cintura on es feia un nus.

parlar del llenguatge com a tema genèric i principal en aquest any molt especial per la cultura i la Babel del món. M'ha semblat, però, que era oportú dialogar amb una persona que reuneix dues condicions: promotor de l'Esperanto i, alhora, sabadellenc que ha lluitat de valent des d'associacions ciutadanes per assolir objectius col·lectius. Un dels personatges històrics que impulsa la salvaguarda i recuperació del Parc Catalunya. Estic parlant de Josep Maria Galofré i Domingo. Creuaitenc convençut, per més senyes. Com a bressol, però, Vila-rodonà (Alt Camp); el poble d'un altre sabadellenc adoptiu: Magí Colet i Mateu. O bé com diria un *culé* com en Pere Cornellàs: pàtria xica d'en Josep Maria Calderé, aquell abrandat interior d'enllaç del Barça d'abans de l'arribada dels holandesos errants: De quan es va obrir la caixa de Pandora dels èxits cruïffistes.

És un mati anticiclònic de febrer a la pell. Creu Alta curulla de cotxes i tanques per obres. Saludem el *Canonge Joncar* amb l'idioma universal de mirar la placa alçant la vista cap al cel; l'*Agnès Armengol*, és a la cruïlla i no pot escriure poemes perquè les botzines i el fum li malmeten el sentit intel·lectual. Truquem a la porta. Passem. És una biblioteca menuda on no hi cap un sol paper més. Dialoguem.

El fet de deixar Vila-rodonà i venir a viure a Sabadell ho fou per motius familiars o bé professionals?

L'arribada a Sabadell fou el juliol de 1963. Després d'estudiar comerç i comptabilitat a Tarragona vaig entrar a treballar a la Caixa del meu poble com a sotsdelegat. Un parell de dies a la setmana anava a Valls a reforçar l'oficina principal els dies de mercat. També m'ocupava de l'oficina del poble veí d' El Pont d'Armentera. En un moment donat m'ofereixen dos destins importants, allò que aleshores se'n dia "*per prosperar*" o pujar de categoria dins l'obertura d'agències que com taca d'oli anava obrint l'entitat. Em donen per escollir: Palma de Mallorca o Sabadell. Palma semblava lluny i complicat per anar i tornar de Vila-rodonà. Em decideixo per Sabadell i canvia de dalt a baix la meua vida, sens dubte.

O sia un immigrant per imperatiu professional. Com trobes la ciutat; de quina manera t'hi integres?

La integració diria que fou immediata. El salt és important. D'una comarca agrícola a una ciutat molt dinàmica i moltíssimes entitats on escollir per conèixer la gent i els costums. M'apunto a les classes d' Esperanto que l'any 1964 li imparteix en Jaume Viladoms i Valls a l'Escola Industrial. Em faig soci del Centre Esperanto de Sabadell ubicat en una dependència situada a l'antiga Cooperativa La Sabadellenca, del carrer del Sol. També m'apunto com a soci de Sabadell Sardanista, aquí formo família i neixen moltes altres inquietuds cíviques que van prenent forma amb els anys. Sempre dic que és com si hagués nascut a Sabadell. La ciutat és casa meua, sense que això signifiqui renegar del poble on vaig néixer on hi conservo les arrels juvenils i on hi tinc un habitatge familiar.

Soci actiu del Centre Esperanto Sabadell des del 1964 fins el 1990. Vocal de la junta, més tard tresorer. Fou un dels organitzadors del Carnaval que feia l'entitat al desaparegut restaurant Espanyol

L'Esperanto Sabadell de l'època potser era més una entitat que convidava a la militància cultural i antifranquista a més de divulgar la llengua.

Diria que les dues coses. Era una entitat avançada com la mateixa Cooperativa. Es feien activitats complementàries més enllà de l'idioma. En especial les de caire cultural, sortides, divulgació sobre cultura catalana, etcètera. T'hi senties molt bé. Acol·lida social avançada per integrar tothom vingués d'on vingués, tal com és el caràcter obert sabadellenc, reflectit a través de no poques entitats. El Centre Esperanto em permeté obrir-me al món mitjançant el coneixement d'altres cultures. Intercanviàvem correspondència amb persones dels països de l'Est practicant la nova llengua de pau i fraternitat. Des de l'antiga Unió Soviètica –on hi havia una gran quantitat d'esperantistes- ens escrivíem mitjançant contactes facilitats per la revista internacional *Geraldo*... fins i tot

des d' Austràlia. Conservo uns quants àlbums amb una selecció de cartes i imatges.

S'aixeca. Dona una volta a la taula. D'unes lleixes n'extreu uns quants àlbums degudament documentats.

Demostra de manera categòrica el que m'està explicant. Domina la imatge de noies joves que.com era costum a l'època, mitjançant el bescanvi epistolar es creava un corrent de divulgació i de noves amistats...ara perdudes per sempre més.

Un cop conegut l'idioma, amb el temps arribes a practicar una mena de catequesis esperantista per difondre la bondat de la doctrina del doctor Zamenhof.

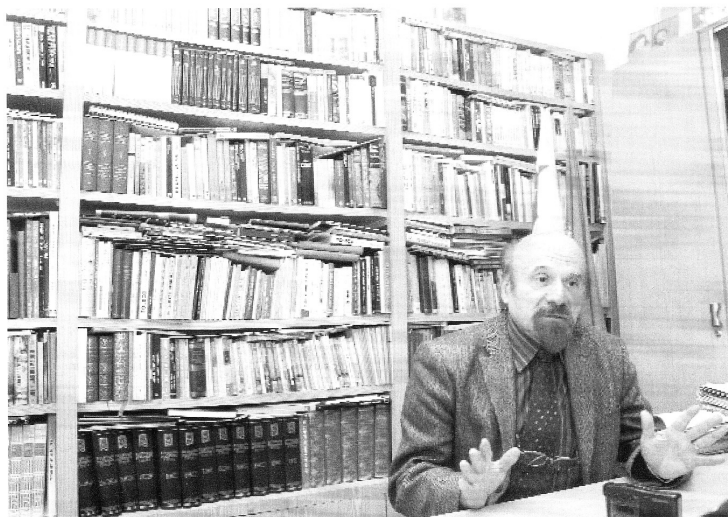
La doctrina de l'esperanto és més un donar que no pas un rebre. Cal donar més a la societat que no tan sols allò tècnic com pugui ser l'aprenentatge de l'idioma. Per damunt de tot, el doctor Zamenhof feia una crida a la pau i a la fraterna convivència entre els pobles per superar enfrontaments de races que estiguin històricament enfrontades. Es busca un món millor i això provoca des d'un principi i a partir de la divulgació de la llengua universal, el fet que ens mogueu més enllà de les ideologies polítiques.

Durant la teva primera joventut esperantista suposo que t'adones que es més una filosofia que no una llengua. En canvi al teu voltant, la societat sabadellenca i catalana es troba encotillada per la repressió sobre la llengua i cultura que ens és pròpia.

Com deia abans, nosaltres creiem que el món a través de l'esperanto pot

SABADELLENC

avançar sense entrebancs. El franquisme anul·la totes les iniciatives avançades o progressistes. Molts i reconeguts esperantistes marxen a l'exili; d'altres, no. Es tarden alguna anys a normalitzar la situació fins que arriba el congrés de València i la divulgació no pateix problemes. Érem conscients de ser vigilats quan fèiem el Carnaval, o bé determinades conferències on es parlava de lligams de l'esperanto amb Catalunya. O bé rebíem cartes dels països de l'Est obertes, amb paràgrafs censurats, on els esperantistes d'allí ens explicaven coses tan "perilloses" com la vida quotidiana.

Abans de la guerra civil l'esperanto es divulga a bastament entre les files anarquistes, suposo que aquest fet documentat provoca un cert rebuig posterior per part de les classes mitges burgeses.

És una certesa que no és del tot exacta. Sí, de fet la CNT divulga molt i molt l'esperanto entre els seus afiliats, però no és menys cert que també es donen classes a l'Acadèmia Catòlica, o bé el Pare Lloró, dels Escolapis la imparteix com ens ho recorda una placa col·locada al mateix centre educatiu. Es feien aplecs esperantistes al bosc de Can Feu on hi participaven sabadellencs de tota condició. Tenim constància que a la ciutat coexistien cinc entitats dedicades a divulgar l'esperanto. Actualment en som dues: l'abans esmentat Centre Esperanto Sabadell i el KAE o Associació Cultural Esperantista, a la qual ara pertanyo, apart del de Sabadell, té dos grups més: el de Terrassa i l'Hospitalet de Llobregat. Cada any impartim cursos per correspondència (en català i castellà) i orals.

Perquè tants grups en aquell període històric, potser per la disjuntiva de cercar una tercera llengua i superar la dicotomia castellà/català?

Informació facilitada per:

Llibreria sabadell

Passeig Manresa, 7 - Tel. 93 726 05 70
Apartat de Correus 355 - SABADELL

Cafes

Avda. Rafael Casanova, 38 · 08206 SABADELL (Espanya)
Tel. 93 726 62 22* · Fax 93 727 00 60

MODA EN PELL I PELLETERIA

Llorenç caballé

Escola Industrial, 22 pis · Tel. 93 725 75 59 · SABADELL

No, no, en absolut. No divergien tant fins el punt de buscar una tercera llengua que fos comuna. En tot cas era per relacionar-se amb la resta del món. Eren moments de dubtes: francès, anglès, alemany... Els esperantistes sempre han defensat la cultura catalana. Un exemple el donen els intel·lectuals, com ara Joan Amades, esperantista de pro i catalanista de soca-rel. Abans de la guerra la gent estava molt motivada a l'hora de treballar per un món millor...si ho comparem proporcionalment amb les facilitats de moure's i d'aprendre d'aleshores, amb les facilitats actuals d'intercanvi de coneixements, de comunicacions globalitzades, etcètera.

L'expectativa per buscar una llengua nova que fos universal i entenedora, ha estat superat per la divulgació urbi et orbi de l'anglès

No es tracte que ho admetem o ho deixem d'admetre. Fou a partir de la Segona Guerra Mundial quan el comerç i la indústria queden supeditats a la llengua dels vencedors. Anglesos i nordamericans, a partir d'un exemple clar: Filipines, amplien el camp d'acció fins universalitzar-ho a través de la comunicació global. L'altre intercanvi potser tan o més important que el comerç, és el de la cultura; tant la d'elit com la de masses a través de la televisió i internet. L'esperanto, però, no desapareixerà. D'acord en que és una llengua minoritària, com també una llengua sense estat. És reconeguda per l'ONU. Ara mateix està agafant embranzida a la Xina i el Japó. A tot el món som uns 10 milions els que podem parlar-lo; en el conjunt d'Espanya, unes 7 mil persones; 3 mil de les quals a Catalunya. Aquí a Sabadell, uns 218.

Tu vas ser una de les persones que vas lluitar per tornar el nom de Dr. Zamenhof a la Ronda Alcázar de Toledo.

L'any 1912 ja se li va dedicar el carrer aquí a Sabadell i per primera vegada arreu del món. El 1939 el franquisme va retirar la placa i li posa Ronda Alcázar de Toledo. Amb la recuperació de l'ajuntament democràtic, inicio la campanya anant casa per casa, pis a pis, demanant la signatura per recuperar l'antic nom del carrer. He de dir que explicat els motius, l'adhesió fou gairebé de la totalitat. Més endavant s'organitzà la Comissió Ciutadana Pro-monument al Dr. Zamenhof, de la que en sóc secretari i tresorer fins la inauguració el 17 de desembre de 1989.

Què prepareu amb motiu de l'Any Internacional de les Llengües?

La KAE està treballant amb altres grups esperantistes de Barcelona en un homenatge a Joan Amades tot coincidint amb el cinquantè aniversari de la seva mort, del qui fou gran autor del "Costumari Català" i president de la Federació Catalana d'Esperanto. Estem recollint material per comarques dels costums folklòrics catalans per editar un CD. A més, l'any 2009 es commemora el centenari de la vinguda del Dr. Zamenhof a Catalunya i estem enllestit un seguit d'actes.

Com a president de KAE va inaugurar amb el regidor de Cultura Sr. Manau, el 2 de juliol de 2002 al Casal Pere IV una exposició de pintures sobre "l'Horror nazi" en memòria de tots els esperantistes que van morir als camps de concentració.

Amb motiu del Dia del Llibre, el Sant Jordi de l'any 1994, la KAE va retre homenatge a l'esperantista sabadellenc Lluís Mimó i Espinal (1913-1986), a la parada instal·lada al Racó del Campanar on va posar a disposició del públic les publicacions i traduccions realitzades per Mimó.

En Josep Maria Galofré impartí un curs d'Esperanto per televisió per primera vegada a l'Estat espanyol, a través de Televisió de Sabadell, des dels estudis de l'antic Hotel Espanya, durant 30 dies.

La teva identificació amb la ciutat que t'acollí, i a la qual et vas integrar tan ràpidament, té un punt i seguit molt especial: Amb altres veïns fundeu la comissió ciutadana per salvar el Parc Catalunya. Zona verda que a finals dels anys vint havia dissenyat l'arquitecte Molina i que l'especulació immobiliària dels anys setanta volia urbanitzar.

Sabadell necessitava aquell pulmó verd que des de feia lustres figurava com a parc i que de mica en mica es veia retallat per determinades construccions. El crit d'alerta sorgí arran d'anunciar-se que es volia

eliminar el camp de futbol de l'Atletic Sabadell per acabar de fer la rodona edificada al voltant de la Plaça Catalunya. Representava no tan sols ocupar un espai previst com pulmó verd, sinó tancar un dels possibles accessos. Vaig viure aquella lluita incansable de ben a prop. Creàrem la comissió l'any 1977 i es va dissoldre el 1983, que és quan l'Ajuntament assumeix plenament el projecte. Val a dir que a la lluita s'hi implicaren entitats, associacions, personalitats i partits polítics. Es feren tota mena d'actes reivindicatius, alguns tan memorables com la plantada d'arbres del 1979, que els cossos especials de la policia nacional va intentar impedir. N'havien des de Valladolid uns 400 "grisos" que encerclaren el recinte sense deixar passar ningú. Tres o quatre membres de la comissió ens colarem plantant un parell d'arbres. Jornades senceres de feina, nits perdudes fent reunions i preparant actes. Tinc un arxiu complet d'aquells fets. Hores d'ara ja són consultats per alguns historiadors. Fou complicat recuperar els terrenys perquè en principi no hi havia diners municipals per indemnitzar els propietaris. Amb la cobertura de la Riereta i l'entrada de la Generalitat, es troba una solució que ens ha portat al magnífic Parc Catalunya actual. La lluita dels membres de la comissió estigué degudament pegada en comprovar de quina manera més espectacular els ciutadans han fet seu el recinte. Una joia per Sabadell.

SABADELLENCES

ASSOCIACIO VEÏNS

CREU ALTA

GAMBÚS, 26 - SABADELL

LOTERIA NACIONAL * SORTEIG DE NADAL

El portador interessa la quantitat de **QUARANTA pessetes** al bitllet número

29.725

del sorteig que es celebrarà a Madrid, el dia 22 de desembre de 1977.

EL DIPOSITARI,
Josep M.ª Galofré

Nº 00892

Qualsevol taló trencat o esmenat serà nul. — Caduca als sis mesos.

**Vindrà un dia en que a Sabadell no es podrà respirar...
Ja els pissos ens privaran de veure el cel...
Els infants no podran jugar a l'aire lliure...
Ens van atrofiar la salut...**

**SABADELLENCES: Encara som a temps de salvar-nos.
Reivindiquem TOTS ARA,
EL GRAN PARC CATALUNYA**

Aquesta és la participació de 40 pessetes del bitllet n. 29.725 de la loteria nacional del 22 de desembre de 1977. El dipositari és en Josep Maria Galofré amb el suport de l'Associació de Veïns Creu Alta. Podem llegir-hi un text reivindicatiu que copiem, no fos el cas que el lector no ho pogués veure correctament. Diu així: "Vindrà un dia en que a Sabadell no es podrà respirar...Ja els pissos (sic) ens privaran de veure el cel...Els infants no podran jugar a l'aire lliure...Ens van atrofiar la salut... SABADELLENCES: Encara som a temps de salvar-nos. Reivindiquem TOTS ARA, EL GRAN PARC CATALUNYA .

És evident que aquell 29.725 no va treure la grossa de Nadal; però la Ciutat, sí. I no exactament en diners.

Cal suposar que en el fons de la consciència dels governs municipals, el darrer del període franquista i el primer de la democràcia, pesava molt i molt la vergonya històrica dels seus antecessors de la Casa Gran en consentir la tala indiscriminada, la guillotina especulativa del Bosc de Can Feu.

Potser sí. No s'entén que es deixes perdre aquell bosc que tots, els de casa i els de fora tan sols hem vist a les fotografies o plasmats per traça de pintors il·lustres. Perdre-ho fou una vedada política considerable. No es podia repetir amb el Parc Catalunya. Sí, potser sí que malgrat les dificultats del moment històric de la transició es feu cas de la pressió ciutadana. Han passat molts anys i tot justa ara se'ns diu que el castell de Can Feu està salvat.

El lideratge dels membres de la comissió del Parc Catalunya i en el teu cas en especial, et porta a rebre ofertes per formar part d'alguna llista electoral com a regidor?

Sí, la veritat és que em sondejaren per entrar com a independent d'una llista. No sóc militant de cap partit. Gentilment ho vaig rebutjar. De sempre he preferit moure'm en el món veïnal i cultural. Tenir independència per discutir idees o des d'òrgans consultius fer la força necessària perquè el consistori tiri endavant les propostes sorgides des del comú de la gent.

En Josep Maria també va treballar per a una alta gran reivindicació veïnal: la cobertura de la Riereta, una claveguera a cel obert focus de brutícia i rates al barri. Sense oblidar altres reivindicacions com ara la recuperació de la fàbrica Balsach com a equipament i la lluita per salvar els Safareigs de la Creu Alta, el Temple de les Aigües, els cinemes Colón i Euterpe 77 i la fàbrica Giralte, entre d'altres. La seva tasca també va ajudar a recuperar la festa major del barri. Des dels seus inicis pertany a l'Associació de Veïns de la Creu Alta i en fou tresorer (1976-1979).

És vocal del Consell del Districte II Creu Alta (1988-2001). Vocal de les entitats culturals de la Creu Alta (1991-2008) i membre del Consell de Ciutat .

Per tot plegat no es gens estrany que el dia 28 de març de 2001, li fos concedida la Medalla d'Honor de Sabadell per l'Ajuntament de Sabadell.

Molta implicació al llarg dels anys en els afers de la ciutat. Ara diria que ens troben en moments d'una incerta pesera a l'hora de participar com a voluntaris a les entitats públiques o privades; des de la política a la cultura, no així a l'oci i al lleure, que n'opines?

La gent s'ha tornat molt individualista. Ja sigui perquè això és el rol que comporta la manera de viure avui en dia. La gent es fica dins el cotxe i marxen a divertir-se. Passen pel costat dels veïns i ni es saluden. Hi ha una brutal falta de comunicació. No, no és un problema de Sabadell, diria que és comú arreu. Les entitats noten la falta de participació.

Tornem al principi del diàleg: D'aquell jove que arriba amb tota la il·lusió l'any 1963, al jubilat actual, quina evolució li has vist a la ciutat?

Ha fet un gran salt a positiu i en tots els camps i aspectes. La ciutat a la qual arribo era totalment industrial amb un dinamisme febril dins el casc urbà. Per tots els carrers on passaves s'escoltava el tric-trac dels telers funcionant de dia i bona part de la nit. Ara ja no és així. La indústria ha marxat als polígons o pobles del voltant. A més a més el tèxtil ha perdut el seu pes. Pels interessos dels inversos s'ha traslladat la fabricació a altres països. La ciutat ha guanyat empreses de serveis i diversificació. Les importacions de roba i de tota mena ens arriba dels països de l'Àsia i acabarà per matar el tèxtil. Ara la gent ha d'estar preparada i disposada per fer tres o quatre feines diferents saltant d'una empresa a l'altra. Abans era una ocupació estable "*per tota la vida*", ens deien. Al poc temps d'arribar a Sabadell vaig aprendre aquella frase: "*Néixer, viure i morir a la mateixa fàbrica*", que a més fos el més a prop possible de casa. Avui en dia, el treballador es desplaça deu o vint quilòmetres lluny. Amb tot plegat no vull dir que la qualitat de vida d'aleshores fos millor, però sí que es conformava més per raons familiars i d'un entorn rígid. Tenia marcades les festes: sortida a La Salut, el cinema, passejar per la Rambla i para de contar. Ara la qualitat de vida i les possibilitats són immensament majors, la felicitat no tant. Ara el rei és el cotxe per fer 200 quilòmetres amunt i avall, tornant a casa més cansat que a l'hora de partir i sense una aturada cultural per enriquir coneixements. Abans es feia més vida social a les entitats. Ara hi ha tota mena de possibilitats de lectura, de compra de llibres i de cooperació, però no hi acudeix la gent que caldria. És una ventada que passa i s'ha emportat molts conceptes que en el seu dia eren clars per l'associacionisme.

La integració teva tan ràpida i entusiasta des del primer dia del juliol de 1963, és dona actualment entre els immigrants que han vingut d'altres llocs ben llunyans i de cultures tan diverses?

Depèn. N'hi ha que potser han tardat més. Ni ha que vingueren abans que jo hi encara continuen igual que el primer dia d'arribada. Vas a una barriada i preguntes en català per un carrer i et diuen "*No le entiendo*". M'hi vaig trobar recentment i l'home no era precisament un recent arribat. El problema es pot solucionar amb l'esforç individual i les ganes d'integrar-se. Encara que no sempre es així i tenim casos positius, amics de Múrcia i d'Andalusia que es van integrar però que són l'excepció. Crec que les estadístiques no estan gaire fines: ha baixat el nivell a l'ensenyament, tal com se'ns ha demostrat recentment. Ha baixat l'hàbit i el consum cultural i el model no s'ha acabat de soldar. El

problema és majúscul amb les més de cent llengües que diuen que es parlen a Catalunya. Persones d'arreu que viuen en guetos dins àmbits reduïts que no se'n sortiran sinó hi posen un gra d'arena de la seva part. Cal que hi hagi l'ajut de les entitats ciutadanes per tirar endavant un major coneixement de la cultura i els costums del lloc on han vingut a viure. No tot ha de ser el treball per subsistir, cal també créixer humanament.

En aquest menut i bigarrat despatx de casa seva, hi ha dues banderes; la blava de la Unesco i la verd-blanca dels esperantistes. La fraternitat dels pobles units per uns draps dit sia amb tot respecte, símbol d'unes idees que fomenten el coneixement. Pertany des de fa un munt d'anys als Amics de la Unesco, entitat de la qual n'és president i que en moments crítics jugava fort a favor del català des de la seu central de Barcelona, o des de Sabadell, lluitant per un reconeixement de la cultura pròpia i per la llibertat dels pobles.

En Josep Maria Galofré i Domingo, encara li ha quedat temps per conrear la poesia i per escriure un munt d'articles a butlletins, diaris i revistes. Versos ben guardats que potser tard o d'hora s'atrevirà a publicar.

Em regala un exemplar d' El Quijote traduït a l'esperanto perquè formi part de la biblioteca de la Fundació Ars, editora de QUADERN. Diguem de passada que més de 400 obres de 32 països han estat traduïdes a la llengua esperanto.

Despenja una fotografia de fa trenta anys de la comissió del Parc Catalunya trepitjant aquells terrenys salvats de l'especulació: Ell amb barba, més dues noies: la Maria Ramoneda i la...Ortiz, al costat d'en Ton Avellaneda, entre d'altres lluitadors infatigables.

Estem a les acaballes de gener. Dissabte, 2 de febrer és la Candelera i en Josep Maria compleix 70 anys... i unes quantes setmanes més, quan la SEMBLANÇA agafi cos amb lletres de motlle. Felicitats. ●